

TEATER KUI KATK, TEATER KUI HAIGUSTE RAVI

KALEV KUDU

Ja siis avanevad majauksed, kust märatsevad katkutõbised, vaim täidetud kohutavate kujutelmadega, valguvad ulgudes tänavatele. Tõbi, mis nende sisikonda piinab, kogu nende organismis ringleb, vallandub vaimurakettidena. Teised katkutõbised, kel pole buboone ega valusid, deliiriumi ega musti laike kehal, uurivad ennast uhkelt peeglist, tunnevad end tervisest pakatamas ning varisevad siis surnult kokku, habemevahukauss käes, ise täis põlastust teiste katkutõbiste vastu.

(Antonin Artaud. Teater ja katk)

„Katk“ Sadamateatris

1. – 8. V 2005 toimus Eestis ja Soomes *Academia Non Grata* eestvõtmisel rahvusvaheline tegevuskunsti festival „Diverse Universe“. Üheks festivali külaliseks oli Berliini *performance'* irühm *Open Space* (Philip Brehse, Michael Steger, Andrea Reichel). Lisaks omaenda etendustele Tallinnas ja Tartus soovisid nad ühe Eesti sõltumatu teatritrupiga läbi viia ka Antonin Artaud' teatrinägemusest lähtuva *workshop'*i. Selleks pakkus *Non Grata* välja Tartu Üliõpilasteatri. *Workshop* toimus Tartu Üliõpilasmajas 3. – 6. mail iga päev kuus tundi, päädides 6. mail Sadamateatris etendusega, milles osalesid üksteist näitlejat TÛTst, kaks Tartu Ülikooli teatriteaduse tudengit, lavastaja Philip Brehse, muusik Im Malys ja kaameramees Alex Weber.

Lavastaja Philip Brehse, kes alustas oma teatriteed *Living Theatre'*is, soovis algselt lavastada Artaud' lõpetamata jäänud teksti „No More Firmament“. Töö jätkudes lugesime lisaks Artaud' kirjutist „Teater ja katk“ ning otsustasime need kaks teksti iseseisva lavastusena kokku panna. „No More Firmamentist“ on võetud *workshop'*i lähtekoht. Tekstivalikut põhjendas Philip teema aktuaalsusega tänapäeval. Tekst küsib: mis toimub ümberringi? Kuidas mõjutab tundlikke inimesi ühiskonnas toimuv – globaliseerumine, sõda, üleüldine allakäik?

Kirjeldatakse inimesi tänavasituatsioonis, keset kodanlaste igapäevaelu rutiini ja rahulolu. Äkki osutavad inimesed näpuga taevasse, kus märkavad mingisuguseid plekke. *Kas see on päike või kuu? – Kas sa siis ei näe, idiot, et see on taevas.* Laps emale: *Kui valgus kustub, kas me jääme pimedaks?* Keegi märkab päikese kõrval kuud ning seda, et päike hakkab maale ohtlikult liginema. Võimust võtavad kaos ja katastroofieelaimused, pealtnäggijates hakkab tõusma paanika. Sellele lisasime „Teatrist ja katkust“ koha, kus Artaud kõneleb Marseille's 1720. aastal mõllanud katkust, esitades haiguse kliinilise kirjelduse.

Plekkidele taevas on analoogid maiste plekkide näol – mõned inimesed hakkavad katkuplekke nägema ka teiste inimeste küljes. Enda juures esi-

Anonymous Bohi foto

Philip Brehse *performance* „The investigation of the flesh, the teeth, the functioning of the senses and the organs, the mirror, idiotic vanity, grace and humility in the face of aging“ 2. V 2005 Tallinna Kunstihoones.

algu paiseid ei märgata. Katk haarab kogu keha. Kui inimene on asetatud väljapääsmatusse olukorda, peaks Artaud' nägemuse kohaselt (teatri kontekstis) nii osavõtjas kui ka „Katku“ etendusest osa

saavas vaatajas avalduma inimese tegelik olemus — ta ei kannu enam sotsiaalseid maske, vaid üritab läbi võitluse isendana oma eksistentsi tõestada. Illusioonide kaardimajake, millele inime-

sed on rajanud oma elu, langeb kokku. Teadlikuna oma olukorrast võib inimene nii moraalselt kui ka füüsiliselt hävida või hoopis puhastada ja saada osa universumi tühi-olekust.

Kui inimesel on jäänud elada vaid mõned tunnid, siis elab ta väga pingeliselt, kontsentreeritult. Nii vabaneb ta alateadvus, maskid langevad ning avaneb tõeline inimloomus. „Linna põhjakiht, keda pöörane saamahimu näib olevat immuunseks teinud, astub avatud udest majadesse ning krahmab kõiki rikkusi, kuigi tunneb, et sellest talle mingit kasu ei ole. Ja siis algabki teater. Teater vahetu motiveerimatusena, mis tõukab tarbetuile ning käesoleval momendil täiesti kasutuile tegudele.

Viimased ellujääjad langevad meeleheitmesse, seni sõnakuulelik ning vouruslik poeg tapab isa, karske mees hakkab oma sugulasi pilastama. Liiderdaja muutub puhtaks. Ihnur pillub peoga kulda aknast välja.“ (Artaud, 1975, lk 26.)

Etendus kestis kakskümmend minutit ning oli jagatud neljaks vieminutiseks osaks. Toimus otsekui järkjärguline katku suremine. Kui kõik olid surnud, tulid arstid, ladusid laibad virnadesse ja laibavirnas (tuleriidal) ütles igaüks oma lause, milleni jõuti proovis dadaistliku võttega: esimene kirjutab teksti ja katab selle kinni, v.a viimase sõna, millest lähtub järgmine kirjutaja.

Asjad, nagu nad on

„Teater on nagu katk, omamoodi kriis, mis lõpeb kas surma või tervenemisega. Katk aga on kõrgemat liiki haigus, sest ta on täielik kriis, millest jääb järele ainult surm või täielik puhastus. Ka teater on haigus, sest ta kujutab endast ülimalt tasakaaluseisundit, mida pole võimalik saavutada ilma purustamiseta. Ta kutsub vaimus esile deliiriumi, mis eksalteerib selle energiat, ja lõpuks näeme, et inimlikust seisukohast lähtudes on teatril nagu katkulgi hüvas-

tav mõju, sest näidates inimestele neid endid, nagu nad on, kisub teater neilt maskid eest, paljastab valet, lodevust, alatust, tartüflust; ta raputab mateeria üles lämmatavast inertsusest, mis moonutab meeleorganite selgemaidki andmeid, ja ilmutades inimkollektiividele neis peituvaid tumedaid tunge ning varjatud jõude, kutsub ta neid üles kangelaslikult saatusele vastu astuma ja end ületama, mida nad muidu poleks ealeski teinud.“ (Artaud, 1975, lk 33.)

Inimene paigutub osana tervikusse, vormi, tühjas vormis pole aga midagi permanentset. See võimaldab tekkida uutel vormidel. Kui sul ei ole kuhugi toetuda, on maailm sinu jaoks avatud, oled osaduses maailmaga „siin ja praegu“. Seda seisundit iseloomustab zenbudistlik mõistujutt:

Legendikul rändav mees kohtas tiigrit. Mees pani jooksu, tiiger talle järele. Kui mees jõudis järsaku äärde, haaras ta metsviinapuu väädist ja veeretask end üle serva. Tiiger tuli järsaku servale ja jäi sinna seisma. Mees vaatas alla ja nägi, et seal ootab teine tiiger.

Siis tulid kaks hiirt ning hakkasid vääti, millest mees kinni hoidis, läbi närima. Samal ajal nägi mees enda kõrval maasikat kasvamas. Ühe käega hoidis ta ennast kinni, teisega noppis marja.

Küll see oli magus!

Workshop võimaldas huvitava kogemusena taasavastada aega, mil õppisin Jaan Toominga stuudios (1985–1989) ning sain aimu teistmoodi teatri tegemisest. Samas meenutas toimunu mulle zenbudistlikku praktikat, millega tegehlen praegu. Zenbudismi ja füüsilist teatrit ühendab taotlus läbi tugeva ja isegi valulise füüsilise protsessi puhastada meel, saamaks maailma asjadest aru „nagu nad on“, ilma illusioonideta. „Ärkamine on mitte teada, mis on tegelikkus.“ (Õpilane nägi enne mägesid nii, nagu nad on. Ta läks õpetaja juurde ja hakkas õppima. Õpingute jätkudes ei

olnud mäed tema jaoks enam mäed ja jõed ei olnud enam jõed – kõik muutus müstiliseks, kummaliseks. Aga nüüd, olles lõpetanud õpingud, näeb ta jälle, et mäed on mäed ja jõed on jõed. Ometi on tulemus erinev sellest, mida ta koges enne õppimist. Ta ei oleks saanud vahet mõista ilma õppimata.) *Zen*-budistlik *sesshin* ehk seitsmepäevane meditatsioon jaguneb neljaks osaks – istumine, söömine, käimine, töötamine. Istumine (mediteerimine) lootosasendis, selg sirge (ja mitte magama jäädes), moodustab ligikaudu poole ööpäevast. Läbinud füüsiliselt kurnava praktika, väljud meditatsiooniruumist ning näed reaalsust selge pilguga. Me teame seda kõike, aga tavaolukorras ei märka seda. Füüsiline teater võimaldab analoogilisel viisil „näha“. Me küll teame, et peame surema – küsimus polegi, millesse –, ent ei teadvusta seda. Ideaalis võiks näha ilma illusioonide ja maskideta ka oma suremist. Surm on elu vastaspool.

Philip Brehse on seda materjali lavastanud ja mänginud mitmes Euroopa riigis, provotseerides publikut surelikkuse meenutamiseks. Vaatamata oma depressiivsusele oli see väga jõuline ja vabastav kogemus, mille lõpp suubus vaikusse ja pimedusse. Tekkis tunne, nagu oleks koos agooniaga ka maailm järsku ära lõppenud, ning laval valitses vaikus ja rahu.

Etendus lõppes Philipi esitatud Artaud' katkendiga: *The song dissolves, sweeps the words away; a chorus of shouts it uttered in which we feel hunger, cold and fury, shot through with ideas of passion, unsatisfied feelings and regrets, where sobs, brutish death rattles, and animal cries arise, while during this chorus the whole crowd moves off, exiting while the stage little by little returns to vocal, instrumental, luminous night.*

Philip Brehse: Tartu *workshop*'i Üliõpilasteatris võis defineerida ka „piiride ületamisena“ meeles ja tavamõtlemises,

nimetada n-ö tervest mõistusest välja püüdlamiseks. Kõigil osalejail oli hetki, mil avaldus ta „tegelik loomus“. Sadama-teatri etenduses säilis siiski kramp: ei surdud otse publikusse, vaid jääd lavale, julgemata „neljandat seinat“ läbida. Mul on hea meel, et näitlejad olid siirad ning ületasid hirmu, „viskusid kuristikku“. Nad võtsid riski. Läksid metafoorses mõttes läbi ukse; said kogemuse, mis tähendab olla näitleja, kes harjutab kuus tundi päevas. Treening oli äärmiselt füüsiline, aga mitte vaimselt kurnav. Sain üle hulga aja töötada näitlejatega, kes ei küsi pidevalt, kas saan filmi või teleseriaali. Kohatusin näitlejatega, kes ei edvistanud; kes ei töötanud meelelahutusmasina tarbeks. *Workshop*'is kasutasin Meierholdist lähtuvaid treeningumeetodeid.

Järgnevalt mõned arvamused *workshop*'is osalenud näitlejatelt.

Roland Kivitare, Üliõpilasteater: Esimestes proovides ei saanud ma enamasti aru, mis teoksil, ega osanud tehtavaid harjutusi absoluutselt seostada tükiga „Katk“. Tasapisi hakkas tekkima aimus, „mis“, „kuidas“ ja – mis olulisim – „milleks“. Ühes arusaamisega hakkasin karakterit otsima. Lähtusin iseendast ja mängisin meest, kes ei tahtnud üksi surra. Kuna olen elus tõsisemalt haiget saanud armastuses, siis jäin mõtlema, et kui juba katk ja kindel surm, miks mitte viimast korda n-ö ringi tõmmata ja surra ilusa neiu käte vahel. Proovisin seda ja tundus hea. Uue tege-lase leidsin samuti enda seest: ta tuli mulle pähe umbes pool tundi enne etendust. Leidsin endast mitut tüüpi inimesi. Otsustasin lisada uutele osadele ka vanu läbiproovitud osi. Kokku sain mehe, kes oli ühtlasi armastusväärne, uhke, ennast täis valgekrae, jagaja, tapja jne. Esitus läks minu arvates hästi, alles pärast hakkas päriselt koitma, mis siis, kui juhtubki nii, et suredki homme!

Kaire Russ, Üliõpilasteater: Sattusin *workshop*'ile esialgu vaid sellepärast, et

„There is no more Firmament“ Tartu Sadamateatris.

majutasin ühe öö oma kitsas korteris selle läbiviijaid. *Workshop* oli väga kummaline protsess. Eeskätt pean silmas seda Meierholdi biomehaanika keelduva liikumise omandamist, kus enne liikuma hakkamist meel ja keha kõhklevad hetke. Algul n-ö kõhklen, kas minna üle piiri, ja siis ikkagi lähen. Samas on ettevaatus tarvilik, et mitte ennast etenduse käigus füüsiliselt vigastada. Esimestel päevadel ei saanud ma tegelikult üldse aru, mida me teeme, lihtsalt oli põnev. Midagi hakkas koitma siis, kui maha istusime ja tükist rääkisime. Pärast vestlust tegime harjutust, kus seisime rivis ja pidime üle võtma üksteise liigutusi ja häälightsusi, neid võimalikult täpselt järele tehes. Esialgu oli raske etenduse teksti harjutusega kokku viia.

Järgmisel päeval tegime aga sama harjutust. Siis juba teadsin, et see ongi võti, mis kõik ukсед avab... aga ei tead-

nud, mis, õigemini, kes nimelt ukse taga on. Seal oli h o o r, üks õnnetumaid hingi, keda olen kohanud. Ta polnud kunagi armastust tunda saanud ja ometi ihkas ta just seda üle kõige. Saan „temast“ austusega rääkida vaid sellepärast, et sain teada, kui palju ta oli kannatanud. Enne etendust otsisin paaniliselt sobivaid riideid, endal süda paha. Samas ma ei saanud „teda“ peatada. Oleks ju võinud öelda ei ja mängida – näiteks postiljoni? „Ta“ lihtsalt tuli minu seest välja just selle harjutuse käigus. Lisaks pidi ju veel katku surema. Esimesel korral ma ei jäänud endaga rahule, teisel korral aga sisenesin kaosesse.

Pärast seda oli mul loeng: ühel hetkel magasin, teisel hetkel aga ei suutnud kohapeal istuda, samas olin loengus valvsam kui tavaliselt. Pärast loengut hakkasin otsekui haigeks jääma: köha, külmavärinad, jõuetus. Vaevu vedasin

Academia Non Grata fotod

„There is no more Firmament“ Tartu Sadamateatris.

ennast koju ning roomasin värisedes voodini. Üritasin magama jääda, kuid ei saanud. Teadlikkus katkust haaras kõik endasse. Etendusel ma seda õiget tunnet kätte ei saanudki, kui oleks teine etendus veel olnud, siis äkki? Sattusin grupist sõltuvusse ning kui *workshop* läbi oli, siis ei teadnud, mida peale hakata. Mis kõige hullem – siis pidi rollist välja tulema ja suremise kõrvale jätma. Aga protsess muudkui hakkas üha uuesti ja uuesti käivituma. Miks see publikuga sama intensiivne ei olnud?

Agnessa Lassie, TÜ teatriteaduse üliõpilane: Olin juba ammu mingist seda laadi füüsilisest tegevusest puudust tundnud. Ülikool tegeleb küll vaimuga, aga jätab keha täielikult unarusse. Vahepeal on lihtsalt vaja enda terviklikkust meelde tuletada. *Workshop*’il tekitati energia, mida jätkus terveks päevaks, ja mis eriti oluline, seda energiat julgustati

vabaks laskma... See oli võimas kogemus, tajuda voolu, mis paneb sind tavalu unustama ning järk-järgult haarab kõik osalejad endaga kaasa. Peab küll tunnistama, et *workshop* oli nii intensiivne, et ma ei kujuta ette, kuidas saakski iga päev sellise treeninguga tegelda. Ülikooli või töö kõrvalt seda teha ei saaks.

Elika Kiilo, TÜ teatriteaduse üliõpilane: *Workshop* mõjus äärmiselt positiivselt. Avas mind ning aitas leida lähendusi erinevates olukordades ning üle saada hirmust ennast füüsiliselt väljendada. Piinlikuna tundunud ülesanded jäid küll samamoodi piinlikkust tekitama ka edasi, kuid hirmust ennast n-ö lolliks teha sain peaaegu üle. Väga vabastav kogemus.

Anneli Ojaste, Üliõpilasteater: See oli emotsionaalselt räsiv, kuid üdini positiivne ja ainulaadne kogemus. Selliseid proovilepanevid, teatrilast silma-

ringi laiendavaid ettevõtmisi võiks tihedamalt toimuda. Algul tundus protsess kuidagi liiga erinev ning eikuhugi viiv. Tagasivaates asetus kõik aga oma õigetele kohtadele. Minagi olin pärast esimest nn peaproovi füüsiliselt ja vaimselt peaaegu „katkuseisundis“. Juhendajate ja osavõtjate vahel tekkis äärmiselt meeldiv, usaldav, sõbralik õhkkond, kust oli kurb lahkuda. Tahaksin veel katku surra.

Paar nädalat hiljem *Open Space*'is

Paar nädalat hiljem kohtusin Philipi ja Mishaga Berliinis *Theatertreffen 2005*-l. Küllastasin ka *Open Space*'i. Philip on õppinud küll klassikalises teatrikoolis *mainstream*-näitlejaks ja töötanud ka tavateatris, aga tundes, et tema sõnum ei jõua publikuni, hakkas ta otsima teistsugust teatrikeelt ning teistsuguseid teatripraktikaid, et see arusaadavaks teha. Nüüd on ta viieteist aastat Saksamaal elanud. Seitse aastat tagasi tuli ta Berliini ja sellest ajast alates tegutseb ta koos Mishaga *Open Space*'is. „Hea, et algul keelt ei osanud, see võimaldas pingsalt otsida teisi väljendusvahendeid peale keele,“ arwab Philip. Michael Steger on vabakutseline näitleja ning produtsent, kes korraldab alternatiivkunsti ja -muusikaüritusi.

Küsisin Philipilt tema teatri ja ka Artaud' kohta paar küsimust.

Mis on *Open Space*?

Philip: *Open Space* on avatud teatri-ruum, kus saavad esineda noored ja vähetuntud artistid, kodutud poeedid jt, samas tegutsetakse klubina, mis korraldab nii avalikke kui ka kinniseid üritusi. Ühtegi luuletajat ei saadeta tänavale, vaid antakse alati võimalus ennast väljendada. *Open Space* tegutseb ka n-ö rahvaköögina, pakkudes odavaid praade jms. Nii nagu *Living Theatre*'is oli taimetoitlus kohustuslik, nii on ka *Open Space*'i menüüs põhiliselt taimsed road.

Seda ruumi võib kasutada, kes tahab, üldjuhul selle eest maksmata, kui raha ei ole. Inimesed teevad selle eest tööd: pesevad nõusid, koristavad. Selliseid maju on Berliinis palju: majad, mis olid müüri vastas ja kust omanikud välja kolisid. Berliini linn võimaldas soovijatel need korda teha ja endale võtta. *Open Space* on nagu klubi, kohtumispaik.

Kas Artaud'1 on tänapäeval üldse enam midagi öelda või on see vaid nostalgia?

Philip: Artaud inspireerib näitlejaid ja lavastajaid. Ta on olnud unustatud, aga jälle meelde tulnud. Ta on tänapäeva teatris tähendusrikas ka väikekodanluse vihkajana.

Misha: Artaud transformeerib teksti millekski muuks, universaalseks tekstiks. Energia on tekst ja tekst on energia. „There is no more firmamenti“ tekst ei ole jäigalt determineeritud, vaid on avatud.

Philip: Artaud tuletab meile meelde, et oluline on ikkagi näitleja – teater pole ainult tehnoloogia. Kõnelemaks vaatajaga, otsis Artaud vahendeid primitiivsetelt rahvastelt – et pugeda publikule naha vahele, taguda metafüüsikaikaga pähe. Berliinis on tendents näitlejateatrile. Leidub ka kommertsiaalsusest vabu truppe. 1980. aastatel olid head mittekonventsionaalsed, vabad teatrid. Tänapäeval töötavad vabad teatrid aga nagu kamikazed – raske on ellu jääda, raske on läbi lüüa. Hetkel on Berliinis üle kolmesaja teatri.

Olen tähele pannud, et mõned näitlejad küsivad pärast etendust: kas sa uskusid mind, kas ma olin see? Aga juba Meierhold ütles näitlejale: sa pole Hamlet, sa mängid Hamletit, näitleja peab sellest endale aru andma.

Mäletad, mida ütles Artaud: kui näitleja on tuleriidal, elab läbi ja kannatab seal, peab tema sõnum publikule olema selge diktsiooniga ja väljendus-

Elika Kiilo foto

Kalev Kudu, Philip Brehse, Michael Steger, Andrea Reichel ja Im Malys Tartu Sadamateatri trepil pärast etendust.

rikas. Artaud ei räägi intellektuaalselt, vaid pigem primitiivselt. Teater pole elu imiteerimine, vaid elukogemus – psüühiline ja füüsiline. Teater on hoor. Ta peab puudutama isiklikult. Teater on nagu naine – ta kas erutab sind või mitte.

Kasutatakse ka kõikvõimalikke meditatsioonitehnikaid, pööratakse ida poole, rakendades erinevaid meetodeid oma spirituaalsuse vabastamiseks. Tegeldakse iseendaga. Artaud pidas teatrit kollektiivseks kunstiks ning otsis praktilisi teid, kuidas läbi teatri vaimu üles äratada. Usun nii Dionysose kui ka esivanemate väge. Iga etendus on siis õnnestunud, kui Dionysos oli meie hulgas.

Mida meenutaksid *Living Theatre*'ist?

Philip: *Living Theatre*'is olidki olulised nii Artaud kui Meierhold. Kasutati ka aafrika teatri ja *commedia dell'arte* võt-

teid. Judith Malina ja Julian Beck löid selle teatri 1946. a. 1950. alguses etendasid nad peamiselt New Yorgi vähetuntud autoreid. Pöördepunktiks teatri arengus sai Becki surm 1985. aastal. Sel ajal olin ka ise trupis. Enne *Living Theatre*'isse tulekut kuulusin truppi nimega *Chemical Theatre*. *Living Theatre*'is olin ma 1981–1986 – mis oli eelkõige isikuseteatri, lavastajateatri periood (1960.–70. aastatel polnud lavastaja roll nii tähtis). Lavastasid peamiselt Hanon Reznikov ja Judith Malina. Selle perioodi repertuaari moodustasid näiteks Walter Hasencleveri „Humanity“, Elsa Lasker-Schüleri „Ich und Ich“, George Washingtoni „Rules of Civility“, Werner Schwerneri „Tablets“, Eric Bentley „German Requiem“ jne. Judith Malina ei karda oma sentimentaalset humanistlikku nostalgiat näidata.

Living Theatre on nagu suur perekond. Osa selle liikmetest on õppinud teatrikoolis, ülejäänud on harrastajad.

Et elatist teenida, tegid nad päeval tööd ja öösel kahe-kolmeni proove. Muusikud, luuletajad, kodutud, vaesed. On olnud etendusi, kus korraga on laval kakskümmend viis näitlejat. Praegu on Judith Malina kaheksakümne nelja aastane ja *Living Theatre* otsib maja, et linnast välja kolida. Lisaks neile on ka teised väikesed kunstirühmitused New Yorgis sunnitud kas ukseid sulgema või rentima odavamad ruumid halvemates piirkondades. Berliini situatsioon on umbes samasugune: sõltumatutel ja avangardtruppidel tehakse vee peal püsimine majanduslikus mõttes väga raskeks. Meelelahutustööstus sõidab elavale teatrile täiega sisse.

Living Theatre on alati olnud poliitiline rühmitus, seetõttu ka poliitiliselt ebasoovitatav ning kehvas rahalises seisus. 1960. alguses suleti ennast näiteks vanglasse ja näidati etenduses USA merejalaväe ebainimlikku palet. Kasutati Artaud' teatrinägemust füüsilisest teatrist. Praegu New Yorgis Times Square'il etendatav „Not in My Name“ on suunatud surmanuhtluse ja USA valitsuse vastu, kes rakendab vanglates surmanuhtlust, mida inimesed võivad seal aastakümneid oodata. Ka „No More Firmament“ on praegu nii *Living Theatre*'i kui ka *Open Space*'i kavas.

Lahkusin 1986. aastal USAst ning *Living Theatre*'ist, et enda arenguga edasi minna. Elasin New Yorgis kolmteist aastat. 1998 asutasime aga Berliinis koos Mishaga *Open Space*'i. Vabadust tuleb hoida avatuna. Peale etenduste ja *performance*'ite tegemise täidab *Open Space* sotsiaalset funktsiooni. Õpetan muuhulgas ka Meierholdi biomehaanikat.

Meelelahutusteater ja teine teater

Theatertreffen, kus Lavastajate Liidu toetusel viibisin, pani mind mõtlema muu hulgas ka sellele, kas vaatajal, kes

on näitlejaga sõlminud n-ö lepingu, on igava ja halva etenduse ajal õigus teatrist lahkuda? Kõigil nähtud etendustel osa vaatajaid seda tegi, toolidega kolistades ja poole etenduse pealt. Küsimus on muidugi selles, kas näitleja kõnetab vaatajat armastuse või vihkamisega. Eeldatavasti ikkagi armastusega. Kui aga tegemist on pelga meelelahutusteatriga ning ma ei taha, et mu meelt lahutatakse, kas mul siis on õigus murda leping näitlejaga ja teatrist lahkuda? Veel mõni aeg tagasi ei oleks ma seda teinud, aga nüüd arvan ka ise, et aitab silmakirjalikkusest: halva etenduse puhul tuleb ikkagi jalgadega hääletada, sest kellelgi ei ole õigust mu väärtuslikku aega raisata minu meelelahutamiseks, kui ma seda ei soovi. Sellise teatri aeg on minu arust möödunud, sest vaataja meelt lahutatakse niigi kinos, televisioonis ja internetis.

Teatri elujõulisus sõltub sellest, kas ta otsib seda, kust ta pärit on: oma juuri. Artaud' pärandi ja meetodi juurde tagasipöördumine on üks tee, kuidas taas vaataja kõige salajasemaid hingesoppe puudutada ning teda ausalt ja hinge minevalt kõnetada. Aga äkki meie, lavastajad ja näitlejad, oleme vaatajani jõudmiseks juba lootusetult hiljaks jäänud, kui teatris on tipuks tõusmas „Mamma Mia“ ning muusikas „Meie Mees“?

Tsiteeritud kirjandus:

Antonin Artaud. 1975. *Teater ja katk*. – *Esseid ja kirju*. Tlk Ott Ojamaa.

KALEV KUDU (sünd. 26. VIII 1961) on õppinud Tallinna Pedagoogilises Instituudis näitejuhtimist, TRÜs ajakirjandust ning lõpetanud ETÜ „Vanemuise“ draamastuudio (1989). Töötanud Tartu Lasteteatris lavastaja ja näitlejana (1989–2000). Alates 1999. aastast juhib Tartu Üliõpilasteatrit.

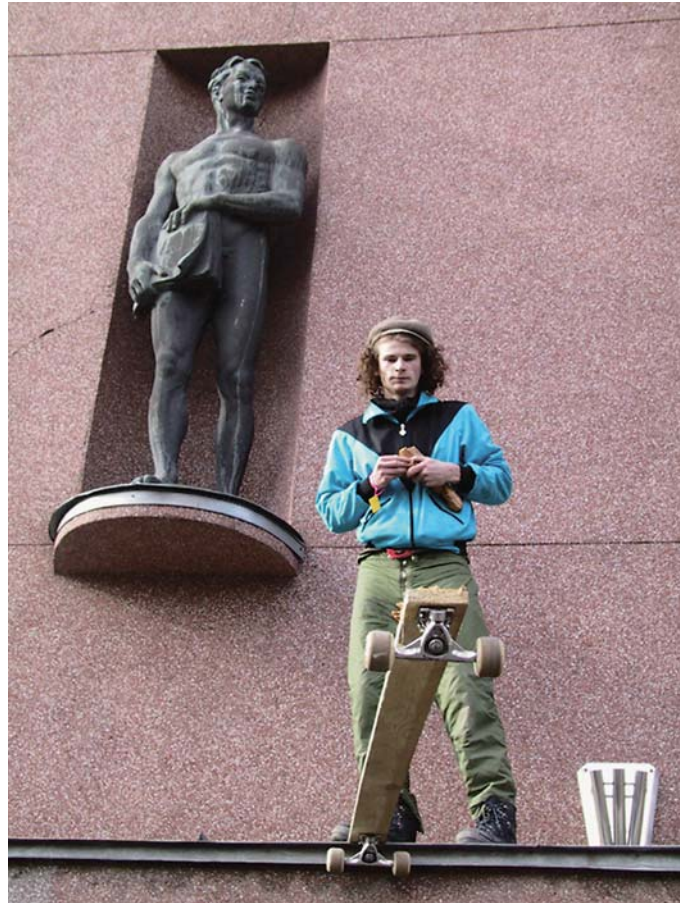
Ülal vasakul:
Hispaanlase Joan
Casellase *performance*
Helsingis
*Kaapelitehdas'*e juures
7. V 2005.

Ülal paremal:
Prantslase Claudia F.
performance „Uus
elu“ Tallinna
Kunstihoones
2. V 2005.

All: Rühmituse
„Fašist Lendas Üle“
performance
„Daamid ja härrad,
lavale astuvad
kangelased!“
Tallinna
Kunstihoones
2. V 2005.

Inglase Ryan The
Jackass Siegan-
Smithi
performance
Tallinna
Kunstihoone ees
2. V 2005.

Andrus Joonase
performance
„Yellow Wolfman –
vol 42“ Tallinna
Kunstihoones
2. V 2005.

Academia Non Grata fotod